Mitmekeelse ja –kultuurilise õppe raamdokument

Piret Kanne

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, prantsuse keele peaspetsialist

CARAP-projekt on üks paljudest Grazi Euroopa nüüdiskeelte keskuse projektidest. Lühend on tuletatud projekti prantsuskeelsest nimetusest *Cadre de référence pour les approches plurielles,* inglise keeles *Framework of references for pluralistic approaches*, saksa keeles *Referenzrahmen für plurale Ansätze zu Sprachen und Kulturen.* Esialgne eestikeelne tõlge võiks olla *mitmekeelse ja -kultuurilise õppe raamdokument.*

Kuidas mõista sõnadepaari *approches plurielles* / *pluralistic approches* / *plurale Ansätze*?

Kuna üldiselt omaksvõetud eestikeelset terminivastet veel ei ole, siis on mõistlik kasutada projektis antud definitsiooni. Ildikó Löriczi, projekti ühe eestvedaja sõnul lähtutakse mitmekeelses ja -kultuurilises õpetuses/õppimisel tegevustest, mis toetuvad eri keelte ja kultuuride mitmekesisusele.

Ildikó Löriczi sõnul on *pluralistic approaches* osa mitmekeelsuse[1] didaktikast (ingl *didactics of plurilinguism*), mille on omaks võtnud paljud Euroopa riigid, ning mis toetub mitme keele ja kultuuri pädevusele[2] (ingl *plurilingual and pluricultural competence*). Nii mõistetakse seda Euroopa keeleõppe raamdokumendis.

Projekti eestvedajad eristavad nelja käsitlust, neist kaks esimest on keeleõpetuses juba mingil määral traditsioonilised ja viimased kaks vähem levinud:

- eri kultuure põimivad käsitlused (*Intercultural approach*),
- lõimitud didaktika (*Integrated didactic approach to languages*),
- sugulaskeeltest arusaamine (*Inter-comprehension of related languages*),
- äratus keeltele (*Awakening to languages*).

Eri kultuure põimiva käsitluse puhul on keeleõppe keskseks eesmärgiks õppija isiksuse ja identiteedi positiivne areng teise kultuuri ja keele rikastava kogemuse abil.[3]

Lõimitud didaktika aitab õppijatel luua sidemeid piiratud arvu keelte vahel (nt keeled, mida õpetatakse kooli õppekava järgi). Eesmärgiks on kasutada esimest keelt (või kooli õppekeelt) hüppelauana teise keele omandamisel, ning seejärel omakorda neid kaht keelt järgmise keele

[1] Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine. Haridus- ja Teadusministeerium, Tartu 2007 lk 20.
[2] Raamdokument, lk 152, 187.
[3] Raamdokument, lk 17.

õpetamisel/õppimisel.

Sugulaskeeltest arusaamise all mõeldakse seda, kui paralleelselt õpitakse mitut samasse keelkonda kuuluvat keelt. Need on keeled, mis on õppija emakeelega (või kooli õppekeelega) lähedased või siis sarnanevad juba varem õpitud keeltega. Eesmärk on mõista sugulaskeeli: kui õppija oskab juba ühte keelt, siis suudab ta aru saada ka sugulaskeel(t)est.

Äratus keeltele on käsitlus, mil osa õppetegevustest hõlmab keeli, mida koolis ei õpetata ega hakata tõenäoliselt kunagi õpetama. Samas võib üks niisugustest keeltest olla mõne õpilase emakeel.

Projekti lühitutvustus

CARAP-projekti raames töötati välja *mitmekeelse ja -kultuurilise õppe raamdokumendi* keskne osa: 1) üldpädevused ja 2) deskriptorite loendid, mis kirjeldavad õppeks vajalikke teadmisi, hoiakuid ja oskusi (raamdokumendi B-osas) ning toetavad üldpädevuste arengut.

CARAP-projekti eesmärgiks on koostada praktiline töövahend eelkõige õpetajatele. Selle abil on lihtsam mõista teadmiste, hoiakute ja oskuste paljusust, mida õpilane vajab selleks, et omandada keelte- ja kultuurideülest pädevust. Samuti peaksid õpetajad saama ideid, nt kuidas keeleõppes toetuda õppija varasematele teadmistele teistest keeltest ja kultuuridest, ergutada õpilasi koostööle ja neid motiveerida, arendada õpioskusi, koostada projekte.

CARAP-projekti autorite sõnul on tegemist didaktiliste ja metoodiliste lähenemistega, mis kasutavad õpetuses eri kultuuride eri tahke vastandina traditsioonilisele õpetusele, kus lähtutakse rangelt vaid ühest keelest klassis. Selline lähenemine võimaldab klassiruumis arvesse võtta mitte ainult kõiki koolis õpitavaid võõrkeeli, vaid väärtustada mitmekultuurilistes klassides iga õpilase emakeelt ja kultuuri. Õpitava aine käsitlemine läbi mitmekultuurilisuse vaatevinkli loob ennekõike lisaväärtuse õppijatele, mitte probleeme õpetajale.

Oluline on rõhutada, et kõnealune projekt ei ole mõeldud mitte ainult võõrkeelte õpetajatele, vaid kõikide õppeainete õpetajatele. Keel on vahend, mille abil antakse edasi ainealast teavet ning selle arengule saavad kaasa aidata kõikide ainete õpetajad, pöörates oma ainetundides tähelepanu nii ainele, keelele kui ka kultuurile.

Lisaks õpetajatele loevad projekti eestvedajad oma sihtgrupiks ka õpetajate koolitajaid (teemakohaseid koolitusi on siiani olnud vähe või üldse mitte), õppekirjanduse autoreid, õppekavade koostajaid jt haridust mõjutavad isikuid.

Kõik CARAP-projekti materjalid on kättesaadavad projekti kodulehel http://carap.ecml.at.

Kuna projekt on alles töös, siis täiendatakse ja arendatakse olemasolevaid materjale vastavalt projekti edenemisele.

Praktiline kasutamine

Keskne koht raamdokumendis on teadmiste, hoiakute ja oskuste deskriptoritel ehk kirjeldustel ja ülesandepangal.

Deskriptorite loendid jagunevad kolmeks osaks (vt ka eespool):

- Teadmised (*knowledge*), tähisega K

Nt *"Knows that one must adapt one's own communicative repertoire to the social and cultural context within which communication is taking place"*

- Hoiakud (*attitude*), tähisega A

Nt *"Having confidence in one's own abilities in relation to languages (their study / their use)"*

- Oskused (*skills*), tähisega S

Nt *Can use knowledge and skills already mastered in one language in activities of comprehension / production in another language"*

Kõigil kolmel on omakorda alajaotused: näiteks teadmistel on kaks suuremat jaotust – keel ja kultuur. Need omakorda jagunevad alajaotusteks ning nendelgi on veel väiksemaid alajaotusi. Näiteks tabel 1, mis sisaldab teadmiste kategooria (K) keeleosa esimese deskriptori (K-1) kaht alajaotust (K-1.1 ja K-1.2) koos väiksemate alajaotustega (K-1.2.1 jne).

Tabel 1. *Teadmiste kategooria keeleosa esimese deskriptori alajaotused*

K-1 ++	*KNOWS SOME OF THE PRINCIPLES OF HOW LANGUAGES WORK*
K-1.1 ++	***Knows that language is / languages are composed of signs which form a (semiological) system***
K-1.2 ++	***Knows that the relationship between words and their referent, the reality which they designate / between the *signifier* the word, the structure, the intonation … and the meaning is a priori an arbitrary one***
K-1.2.1 ++	*Knows that even cases of onomatopeia, where a link does exist between word and referent, retain a degree of arbitra riness and vary from one language to another*
K-1.2.2 ++	*Knows that two words which may have the same form / look alike in different languages do not automatically mean the same*
K-1.2.3 +++	*Knows that grammatical categories are not "the" replica of reality but one way of organising this in language*
K-1.2.3.1 ++	*Knows that grammatical gender and sexual gender are not the same thing*

\+ useful; ++ = important; +++ necessary in order to develop this resource

Analoogselt on esitatud ka hoiakute ja oskuste deskriptorid.

CARAP-projekti kodulehel liikudes võib jääda mulje, et deskriptorite loendeid on palju rohkem kui ainult nimetatud kolm. Tegelikult on need deskriptorid praegu esitatud mitmes eri kujunduses – pdf-failidena *online*-kasutamiseks ja interaktiivsete linkidena.

Projekti läbiviijad ei ole piirdunud teadmiste, hoiakute ja oskuste deskriptorite koondamise ning süstematiseerimisega, vaid on mõelnud ka nende arengule, lähtudes õppija vanusest, alates eelkooliealistest lastest kuni gümnaasiumini. Arengu paremaks näitlikustamiseks on eespool nimetatud loendid esitatud ka graafiliselt, näidates, millises vanuses/kooliastmes mingit teadmist, hoiakut või oskust võiks hakata kujundama ja kuidas nende tähtsus aja jooksul kooliastmeti kasvab.

Kooliastmetega seotud interaktiivsed loendid leiab projekti kodulehelt Tables of descriptors across the curriculum.

CARAP-projekti eestvedajate sõnul peaks tulevikus olema võimalik deskriptorite loendist liikuda otse edasi ülesandepanka. Kui te olete leidnud teid huvitava või teile vajaliku deskriptori (nt *Minu õpilased ei ole huvitatud võõrkeele õppimisest*), siis peaks sealt olema võimalik edasi liikuda seda deskriptorit käsitleva ülesande juurde.

Sellisel kujul kirjeldatud deskriptorid pakuvad õpetajale jt hariduses tegutsejatele abi näiteks eesmärkide ja õpitulemuste sõnastamisel nii ülesande, tunni, kursuse, tööplaanide, õppekavade jms koostamisel. Teisalt on neist abi ka näiteks projekti koostamisel (eesmärkide püstitamisel) kui ka projektile hinnangu andmisel.

Ülesandepank koosneb kahest osast:
- *online*-õppematerjalide kogu (koostamisel) ja
- töölehtede pank (olemas).

Töölehtede pank sisaldab mitte ainult eri võõrkeelte õppimiseks koostatud ülesandeid, vaid ka teiste ainete (nt geograafia, ajaloo, loodusõpetuse) ülesandeid. Projekti töökeelteks on inglise ja prantsuse keel, kuid ülesannete keelevalik on palju laiem (nt inglise, prantsuse, saksa, hispaania, hollandi, itaalia, taani, ungari, sloveeni, norra, rootsi). Töölehtede panka saab kasutada juba praegu, seda täiustatakse ja täiendatakse ning sinna on vägagi oodatud ka eestikeelsed erinevate õppeainete ülesanded. Uute ülesannete lisamiseks tuleb projekti eestvedajatega ühendust võtta ja neile oma kaastööd pakkuda.

Töölehtede panga jaoks on koostatud ka detailne kasutamisjuhend, millega soovitan tutvuda, sest see hõlbustab suuresti vajalike otsingute tegemist. Töölehtede pank on praegu esitatud Wordi dokumendina, milles saab edasi-tagasi liikuda päris mitmel viisil. Kõigepealt avaneb loend, kus ülesanded on jagatud artikli alguses kirjeldatud nelja käsitluse järgi (eri kultuure põimivad käsitlused, lõimitud didaktika jne). Seejärel on võimalik liikuda edasi kas klikates teid huvitava ülesande pealkirjal (Ctrl klahv + hiireklõps) või kasutades otsingu funktsiooni (klahvid Ctrl F) ning inglisekeelseid märksõnu (teema, keel, deskriptori tähis, kooliaste).

Iga ülesande kirjelduses on ära toodud deskriptorid, mille arendamist see ülesanne toetab. Niisamuti on ülesande kirjelduses näidatud, millist neljast lähenemisest (vt eespool) ülesanne kasutab – kas tegemist on nt äratusega keeltele või lõimitud didaktikaga. Konkreetne tööleht avaneb ülesande kirjelduses oleva lingi alt.

Seos riikliku õppekavaga

Uue riikliku õppekavaga seovad CARAP-projekti eelkõige märksõnade üldpädevused, lõiming ja LAK-õpe.

CARAP-projektis kirjeldatakse seitset üldpädevust, mis on sõnastatud RÕKi üldpädevustest erinevalt, kuid langevad sisu poolest suuresti kokku. Nimetaksin siinkohal kaks kõige olulisemat CARAPi üldpädevust: 1) suhtluspädevus, sisaldab nt arusaamatuste/raskuste lahendamist, vahendamise ja kohanemise oskust ning

2) keeleliste ja kultuuriliste teadmiste omandamise ja arendamise/laiendamise pädevus (sh oskus kasutada isiklikke kultuuride- ja keeltevahelisi kogemusi, õpioskuste arendamist).

Lõimingu all tõstaksin kõigepealt esile võõrkeelte valdkonnasisese lõimingu – ühes koolis õpetatavate/räägitavate keelte koostöö, ühe keele oskus toetab teiste keelte õppimist (emakeel/võõrkeel, esimene õpitud võõrkeel / teine või kolmas võõrkeel), võimalus väärtustada klassiruumis kõikide õpilaste emakeelt ja ka kohalikke keeli/murdeid jne.

Teisena rõhutaksin valdkondadeülese lõimingu võimalusi – kuidas teised ained, nagu nt geograafia, loodusõpetus ja ajalugu, saavad toetada keeleõpet ja loomulikult ka vastupidi, kuidas saab keeleõpe toetada teiste ainete õpet. Valdkondadeülene lõiming rakendub eriti tulemusrikkalt lõimitud aine- ja keeleõppe erinevate vormide kasutamisel õppetöös.

Kokkuvõtteks

Nimetatud projekti materjalidega on kasulik tutvuda kõikide ainete õpetajatel sõltumata kooliastmest. Tegemist on väga praktilise käsitlusviisiga juba seetõttu, et olemasolevad materjalid pakuvad deskriptorite abil tuge nt õpieesmärkide püstitamisel ja tulemuste hindamisel ning ülesandepank sisaldab ülesandeid, mida igaüks saab kasutada ja vajadusel kohendada vastavalt oma õpilaste vajadustele. Juhul kui ei leita täpselt sobivat ülesannet, siis pakuvad töölehed ideid selle koostamiseks.

Projekti tutvustav voldik, *mitmekeelse ja -kultuurilise õppe raamdokument* ja ülesandepank on leitavad aadressil http://carap.ecml.at. Projekti tulemused on planeeritud projekti kodulehel avalikustada nii interaktiivses variandis kui ka CD-l.

CARAP-projekti eestvedajad on avaldanud valmisolekut tulla kohapeale CARAP-projekti tutvustama – palve on sellest lihtsalt varakult teada anda.